

УДК 373.3:005.591.6

О. А. Гудовсек,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Рівненський державний гуманітарний університет)

АВТОРСЬКІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито сучасний підхід до тлумачення понять "авторські інноваційні технології", "авторська школа". Визначено особливості технологій С. Логачевської, С. Лисенкової. Висвітлено новаторські підходи педагогів до організації навчально-виховного процесу в початковій школі. Визначено, що застосування сучасних авторських інноваційних технологій початкової школи вимагає від учителів пильної уваги та відповідної підготовки до їх вибору та впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: інновації, початкова школа, учні, авторські технології, зміст, процес навчання.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед українською системою освіти цілу низку принципово нових проблем, обумовлених політичними, соціально-економічними, світоглядними та іншими факторами, серед яких варто виділити необхідність підвищення якості освіти.

Одним з ефективних шляхів вирішення цих проблем є застосування авторських інноваційних технологій у навчальному процесі початкових шкіл.

Слово "інновація" в перекладі з латинського трактується як оновлення, зміна, введення чогось нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що на сучасному етапі проблеми інновацій в освіті досліджують такі науковці: сербський педагог К. Ангеловський; англійські та американські педагоги Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, М. Єльмандра, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок. В Україні вивченням та впровадженням інноваційних технологій у навчально-виховний процес займаються провідні дослідники: К. Бондарева, Л. Буркова, Р. Гуревич, І. Дичківська, М. Єменко, І. Зязюн, О. Іонова, О. Козлова, Г. Лаврентьєва, Л. Макрідіна, В. Паламарчук, А. Підласий, І. Підласий, С. Сисєва, Є. Чернихович та інші.

Метою статті є аналіз авторських інноваційних технологій навчання, що застосовуються в сучасній початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інновація в освіті – це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних технологій [1]. Це – система ідей, головною метою яких є збереження і розвиток творчого потенціалу людини [2].

Більшість науковців трактують інновації як оригінальні, новаторські способи та прийоми педагогічних дій і засобів навчання [3].

Одні дослідники переконані, що інноваціями можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни в певній системі, інші зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні, нововведення. Погоджуючись з обома твердженнями вважатимемо інновацією нововведення, що зумовлює отримання кращого результату за попередній.

У свою чергу, інноваційна технологія передбачає цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику роботи школи оригінальних ідей, прийомів, засобів навчання.

В основі сучасних інноваційних технологій навчання лежать авторські ідеї педагогів-новаторів минулих століть, зокрема: принцип природовідповідності Я.-А. Коменського; ідеї вільного розвитку особистості Ж.-Ж. Руссо, М. Монтессрі; гармонійний розвиток особистості І. Песталоцці; принципи самодіяльності та самореалізації А. Дістервега; провідна роль учнів у навчальному процесі Дж. Дьюї; пізнання через досвід К. Роджерса; ідеї розвивального навчання Л. Занкова, Д. Ельконіна, В. Давидова; творчий розвиток особистості Г. Альтшуллера, які можна вважати авторськими інноваційними технологіями.

Авторські інноваційні технології – це технології, розроблені педагогами-практиками, в яких у різних варіантах поєднано нові форми та методи навчання дітей. Вони практично реалізуються в навчально-виховній роботі авторських шкіл.

В "Українському педагогічному словнику" С. Гончаренка зазначається, що "авторська школа – це оригінальна, загально-педагогічна, дидактична, методична та виховна система, опрацьована з урахуванням надбань з психології, педагогіки, вікової фізіології та інших наук, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, яка реалізується під керівництвом чи за участю її авторів принаймні в одному навчально-виховному закладі" [4]. Однак часто такі заклади виокремлюють і за узагальненою назвою психолого-педагогічних, філософських ідей, покладених в основу навчально-виховної системи.

Таким чином, авторські школи – нові навчально-виховні заклади, діяльність яких побудована на оригінальних авторських ідеях та інноваційних технологіях.

Першими вітчизняними авторськими школами були школа в Ясній Полянї Л. Толстого, навчання в якій ґрунтувалося на принципах свободи та народності, навчально-виховні заклади А. Макаренка, побудовані на засадах колективізму, комунарського виховання та виробничої діяльності, Павлицька школа В. Сухомлинського, основана на цілісній системі гуманної педагогіки та ін.

Сучасні авторські школи найчастіше виникають на базі звичайних масових шкіл, глибоко розробляючи та реалізуючи на оригінальній основі одну або кілька будь-яких своїх функцій. Науковці виділяють наступні якості (критерії) авторських шкіл: інноваційність - наявність оригінальних авторських ідей і гіпотез щодо перебудови педагогічного процесу; альтернативність - наявність будь-яких з основних компонентів навчально-виховного процесу (цілей, змісту, методів, засобів тощо), відмінних від традиційних, прийнятих в масовій школі; концептуальність навчально-виховного процесу - використання в авторській технології філософських, психологічних, соціально-педагогічних чи інших наукових засад; системність і комплексність навчально-виховного процесу; соціально-педагогічна доцільність - відповідність завдань школи соціальному замовленню; реальність та перспективність - передбачає отримання ефективних результатів у навчально-виховній діяльності [5].

На сучасному етапі в початковій школі широко використовуються низка авторських інноваційних технологій. Серед них варто виділити: диференційоване навчання молодших школярів (С. Логачевська); інтенсифікацію навчального процесу (С. Лисенкова); вироблення навичок оптимального читання (В. Зайцев); індивідуалізацію процесу навчання (А. Границька, В. Шадріков) та ін. Саме їх використання, на нашу думку, є оптимальними для успішного навчання, всебічного виховання та гармонійного розвитку особистості молодшого школяра. Охарактеризуємо деякі з цих технологій.

Диференційоване навчання молодших школярів за технологією Світлани Логачевської передбачає поділ дітей на змінні за складом групи, кожна з яких опановує програмний матеріал на базовому, визначеному державним стандартом, й варіативному рівнях.

Диференційована форма організації навчальної діяльності в початкових класах дозволяє таку організацію роботи на уроці, коли одному або групі учнів пропонуються в певній системі посилені завдання різної складності й цим самим створюються сприятливі умови для розвитку кожної особистості. Учні класу умовно діляться на групи відповідно до рівня розвитку їх навчально-пізнавальної активності, рівня знань, сформованості операцій мислення.

Цінність раціоналізаторського досвіду Світлани Логачевської полягає в тому, що вона, використовуючи ідеї педагогічної науки, розробила оригінальну систему норм і прийомів навчальної роботи, за допомогою яких ефективно здійснюється диференційований підхід до навчальної діяльності молодших школярів [6].

Визначаючи шляхи і прийоми диференціації навчальної діяльності школярів педагог дотримується певних умов, що сприяють підвищенню ефективності впровадження диференціації, а саме: 1) застосування диференціації систематично, майже на кожному уроці, не перетворюється в стандарт (характер диференційованих завдань залежить від теми уроку, етапу її вивчення, дидактичних цілей); 2) диференціація проводиться у межах фронтальної роботи з класом, коли учні зайняті вирішенням загальних навчальних завдань; 3) диференціація базується на педагогічному прогнозуванні вчителя про те, які шляхи найбільш доцільно запропонувати учням початкових класів для вирішення завдання, щоб кожен досяг мети.

Автор технології визначила десять способів використання диференційованих завдань у навчально-виховному процесі для учнів різних груп. Способи класифіковано за етапами уроку залежно від дидактичної мети уроку, змісту, об'єму навчального матеріалу і якості знань учнів [7].

На етапі актуалізації опорних знань використовується підготовка до вивчення нового матеріалу і робота дворівневих груп, що дозволяє систематично повторювати вивчений матеріал, готує учнів до усвідомлення нового матеріалу.

На етапі вивчення нового матеріалу використовуються способи: багаторазове пояснення, яке допомагає залучити кожную дитину до навчального процесу; ефективне засвоєння нового матеріалу; поєднання фронтальної, парної та індивідуальної роботи, що дозволяє застосувати в процесі вивчення нового матеріалу колективну роботу, роботу в парах та індивідуальну роботу; вироблення правильного свідомого виразного читання - дає змогу значно вдосконалити навички читання школярів.

У свою чергу, на етапі закріплення вивченого матеріалу педагогом застосовуються такі форми роботи: зменшення міри допомоги слабшим дітям, ускладнення навчальних завдань сильнішим учням (сприяє переходу сильних учнів до творчих завдань, а слабшим учням - навчитися працювати самостійно); варіативна робота над задачами (дає змогу навчити кожную дитину самостійно розв'язувати задачі); додаткові завдання (допомагають кожній дитині відшукати самостійний шлях вирішення проблеми на різних етапах розвитку); вільний вибір варіантів завдань (дає можливість кожній дитині самостійно вибрати завдання різної складності); складання учнями плану (допомагає виділити головну думку, переказати прочитане за планом).

Різноманітні способи і прийоми диференціації, які застосовує у роботі з класом С. Логачевська, можна звести до таких:

- диференціація за ступенем складності,
- диференціація за ступенем самостійності учнів.

У цьому випадку педагог підбирає різноманітні завдання, які можна класифікувати таким чином: завдання, що вимагають різної глибини узагальнення і висновків; завдання, розраховані на різний рівень теоретичного обґрунтування роботи, що виконується; завдання репродуктивного і творчого характеру.

Складність завдання визначається складністю його умови, а також числом операцій, необхідних для розв'язання.

Технологія Софії Лисенкової передбачає перспективно-випереджальне навчання молодших школярів з використанням опорних схем. Це система методичних прийомів, які направлені на інтенсифікацію навчального процесу в початкових класах та сприяють міцності знань молодших школярів, виховання у них бажання навчатися [8]. Серед основних положень технології педагогом визначено: особистісний підхід до кожного учня з елементами диференціації та індивідуалізації; педагогіка співробітництва, партнерства; ситуація успіху – головна умова розвитку дітей у навчанні; комфортність у класі (добродійність, взаємодопомога; дитина); попередження помилок, а не робота над ними; послідовність, системність змісту навчального матеріалу; поступовий перехід до повної самостійності виконання завдань.

С. Лисенкова стверджує, що для того щоб зменшити об'єктивну складність деяких питань програми, треба випереджувати їх введення в навчальний процес [8]. Тому роботу над новою складною темою педагог розпочинає не у визначені програмою години, а значно раніше. Це перспективна підготовка, тобто початок принагідного проходження складної теми, наближеної до вивчення в даний момент матеріалу. Перспективна (та, що лише буде пізніше основною) тема дається на кожному уроці малими дозами (5-7 хвилин). Навчальний матеріал при цьому розкривається повільно, з усіма необхідними логічними переходами. До обговорення залучаються спочатку сильні, потім середні і лише після них слабкі учні класу. Таким чином, діти навчають один одного [8].

Отже, засвоєння нового матеріалу проходить в три етапи: 1) попереднє введення перших (малих) порцій майбутніх знань; 2) уточнення нових понять, їх узагальнення, застосування; 3) розвиток швидкісних розумових прийомів і навчальних дій.

Методичний прийом "коментоване управління", що застосовується на другому етапі вивчення нового матеріалу – це є, по суті, розповідь учнів класу (з місця) про те, які дії, операції вони виконують на даний момент. Такий прийом навчання допомагає оптимально залучати до роботи весь клас, здійснювати неперервний зв'язок з усіма учнями класу (письмо елементів букв, цифр, промовляння слів, розв'язування прикладів, задач і т. д.).

У процесі коментованої діяльності педагогом об'єднано коментування трьох дій: "мислення, мовлення, записування".

За допомогою коментованого управління середні та слабші учні тягнуться за сильними, розвивається логічне мислення, доказовість, самостійність мислення усіх учнів класу.

Третій компонентом системи С. Лисенкової є використання опорних схем, та зведених висновків, які формуються в процесі пояснення нового матеріалу і демонструються педагогом у вигляді таблиць, карток, набірної полотна, креслення, малюнка.

Висновки. Таким чином, застосування сучасних авторських інноваційних технологій початкової школи вимагає від учителів пильної уваги та відповідної підготовки до їх вибору та впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу. А інноваційна діяльність передбачає сформованість у вчителя найвищого ступеня педагогічної творчості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні авторських інноваційних технологій виховання в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; [головний ред. В. К. Кремінь]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
3. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Т. В. Захарчук // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2011. – Т. 3. – 48 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Селевко Г. К. Педагогические технологии авторских школ. / Г. К. Селевко. – М. : НИИшкол. технологий, 2005. – 192 с.
6. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня / С. П. Логачевська. – К. : Радянська школа, 1990. – 158 с.
7. Логачевська С. П. Методика диференційованого навчання. 150 фрагментів уроків мови і математики в 1-4-х класах з елементами диференціації. / С. П. Логачевська. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2005. – 240 с.
8. Лысенкова С. М. Методом опережающего обучения / С. М. Лысенкова. – М. : Педагогика, 1988. – 206 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Entsyklopediya osvity [Encyclopedia of Education] / Arademiya ped. nauk Ukrayiny; [golovnyi red. V. K. Kremin']. – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
2. Dichkivska I. M. Innovatsiyni pedagogichni tekhnologiyi [Innovative Pedagogical Technologies] : [navch. posib.] / I. M. Dichkivska. – K. : Akademvydav, 2004. – 218 s.
3. Zakharchuk T. V. Innovatsiyni tekhnologiyi navchannya v suchasniy shkoli [Innovative Learning Technologies in the Modern School] / T. V. Zakharchuk // Osvita regionu : politologiya, psykhologiya, komunikatsiyi [Regional Education : Politology, Psychology, Communication]. – 2011. – T. 3. – 48 s.
4. Goncharenko S. Ukrainskyy pedagogichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] / S. Goncharenko. – K. : Lybid, 1997. – 379 s.
5. Selevko G. K. Pedagogicheskie tekhnologiyi avtorskikh shkol [Pedagogical Technologies of Authors' Schools] / G. K. Selevko. – M. : NIIskol. tekhnologiy, 2005. – 192 s.
6. Logachevska S. P. Diyty do kozhnogo uchnya [Reach Each Pupil] / S. P. Logachevska. – K. : Radyanska shola, 1990. – 158 s.
7. Logachevska S. P. Metodyka dyferensiyovanogo navchannya. 150 fragmentiv urokiv movy i matematyky v 1-4-kl klasakh z elementamy dyferentsiatsiyi [Methods of Differentiated Education. 150 Fragments of Lessons of Language and Mathematics in the 1-4 Classes with Elements of Differentiation] / S. P. Logachevska. – Kam'yanets'-Podil's'kyi : Abetka, 2005. – 240 s.
8. Lysenkova S. M. Metodom operezhayushchego obucheniya [The Method of Accelerated Training] / S. M. Lysenkova. – M. : Pedagogika, 1988. – 206 s.

Матеріал надійшов до редакції 08.10. 2013 р.

Гудовсек О. А. Авторские инновационные технологии начальной школы.

В статье раскрыт современный подход к толкованию понятий "авторские инновационные технологии", "авторская школа". Определены особенности технологий С. Логачевской, С. Лысенковой. Освещены новаторские подходы педагогов к организации учебно-воспитательного процесса в начальной школе. Определено, что использование современных авторских инновационных технологий начальной школы требуют от учителей тщательного внимания и определенной подготовки касательно их выбора и внедрения в научно-образовательный процесс общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: инновации, начальная школа, ученики, авторские технологии, содержание, процесс обучения.

Gudovsek O. A. Author's Innovative Technologies of the Elementary School.

The article gives the modern approach to the interpretation of the concepts "author's innovative technologies", "author's school". Peculiarities of technologies by S. Logachevska, S. Lysenkova are determined. Innovative teachers' approaches to the organization of teaching and educational process at primary school are highlighted. It is determined that the usage of modern author's innovative technologies of the elementary school requires from teachers the thorough attention and the certain preparation concerning their choice and implementation into the educational process of the educational establishment.

Key words: innovation, elementary school, schoolchildren, author's technologies, content, learning process.